

KONZUMIRANJE ALKOHOLNIH PIĆA I DOŽIVLJAJ ŠKOLE

DEJANA BOUILLET, MATIJA ČALE-MRATOVIĆ

Primljeno: 4. srpnja 2007.

Prihvaćeno: 13. prosinca 2007.

Izvorni znanstveni članak

UDK: 376.5

Ovaj je rad dio znanstvenog projekta "Praćenje korištenja sredstava ovisnosti u populaciji srednjoškolaca Dubrovačko-neretvanske županije" kojeg u Dubrovačko-neretvanskoj županiji od 2001. godine kontinuirano provodi i financira Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije. Uzorak istraživanja čine reprezentativno izabrani učenici svih srednjih škola Dubrovačko-neretvanske županije koji su anonimno popunjavali upitnik "Kako si?" (autor: Petar Bezinović) u proljeće 2006. godine (N = 1485). Cilj istraživanja je analiza načina na koje je pijenje alkoholnih pića povezano s doživljajem školskog okruženja, radi utvrđivanja moguće prediktorske vrijednosti školskog funkcioniranja mladih u procjeni rizičnosti njihova rasta i razvoja. Pokazalo se da su doživljaj školskih obveza i školskog okruženja statistički značajno povezani s konzumiranjem alkoholnih pića, pri čemu se uz ozbiljnije oblike pijenja alkoholnih pića vezuju nepovoljniji doživljaji školskog okruženja i manja angažiranost u izvršavanju školskih obveza. Utvrđeno je da je temeljem funkcioniranja mladih u školi moguće predvidjeti rizične činitelje odrastanja i tako posredno prevenirati ovisnost o alkoholu, što podrazumijeva znatnije promjene u ukupnom hrvatskom školstvu.

Cljučne riječi: alkoholna pića, školske obveze, školsko okruženje, mladi

UVOD

U većini europskih zemalja mladi odrastaju u okolini u kojoj je potrošnja alkoholnih pića normalan dio svakodnevnice, u kojima se alkoholna pića tretiraju kao potpuno prihvatljiva sredstva postizanja ugone. Radi se o socijalno prihvaćenom sredstvu ovisnosti čije se uživanje ni moralno ni pravno ne sankcionira. Dapače, umjerenost uživanje alkoholnih pića potiče se različitim gospodarskim mjerama (Lacković, 2005.), ono se smatra neizostavanim dijelom važnih društvenih događaja i zbivanja, a u javnosti se raspravlja o zaštitnom djelovanju umjerenih količina alkoholnih pića u nastanku bolesti srca i krvnih žila (Sakoman i sur., 1999.). Stoga ne iznenađuje da mnogi smatraju kako su adolescencija i rana odrasla dob razdoblje u kojem je pijenje alkoholnih pića zajedničko i prihvatljivo ponašanje.

Čak štoviše, među osobama sklonih pijenju alkoholnih pića prevladava stajalište da je pijenje, što uključuje i prigodna opijanja, društveno korisno ponašanje koje ih znatnije ne ometa u svakodnevnom socijalnom funkcioniranju, pa ni u izvršavanju radnih i školskih obveza (Maggs, 2002.). Mnogi od njih uistinu piju umjerenost, što na njihovo šire socijalno funkcioniranje ne

ostavlja vidljivi štetni učinak. Pijenje alkoholnih pića ukorijenjeno je, dakle, u kulturi hrvatskog i mnogih drugih društava, pa mladi u svom posezanju za alkoholom uglavnom ne odudaraju od modela koji je prisutan u kulturi njihovih roditelja (Perasović, 2001.). Socijalna prihvaćenost pijenja alkoholnih pića, kao što s pravom upozorava Lacković (2005.), nije, međutim, razmjerna zdravstvenim opasnostima koje ono može prouzročiti.

Poznato je, naime, da oblici teške ovisnosti o alkoholu mogu dovesti do drastičnog razaranja socijalnih odnosa i individualnog zdravlja. Čak i ako nema obilježja ovisništva, pijenje alkoholnih pića u mnogim slučajevima ima problematične i tragične dimenzije. Primjerice, istraživanja pijenja alkoholnih pića tijekom adolescencije utvrdila su visoku povezanost opijenosti i sudjelovanja u tučnjavama, skrivljenih prometnih nesreća, izlaganje riziku maloljetničke trudnoće i dr. (Tremblay, 1999.). Štetna djelovanja prekomjernog pijenja kod mladih povezana su i s posljedicama akutnog trovanja koji se u mladima nenaviklih konzumenata mogu javiti već i nakon uzimanja manjih količina pića, a komatozno stanje već i pri razini od jednog promila alkoholnih pića u krvi. Čak i tzv. umjerenost pijenja oštećuje pamćenje i sposobnost učenja

značajno više kod adolescenata nego kod odraslih, a za oštećenje je potrebna dvostruko manja doza alkohola. Na alkohol su posebno osjetljivi prefrontalna regija mozga koja igra važnu ulogu u formiranju odrasle osobnosti i ponašanja i hipocampus koji je odgovoran za pamćenje i sposobnost učenja. Pijenje adolescenata može uzrokovati ozbiljne promjene u oba ova područja (De Bellis i sur., 2000.), a upravo za vrijeme adolescencije, prefrontalna regija prolazi najveće promjene. Istraživanjem koje su proveli De Bellis i sur. (2000.) je utvrđeno da je kod mladih koji su pili hipocampus bio za oko 10% manji. Razlika u veličini hipocampusa bila je proporcionalna količini popijenog pića i duljini pijenja. Što se ranije počelo i više pilo, oštećenje mozga bilo je veće. Među posljedicama odumiranja živčanih stanica u hipocampusu autori osobito ističu zaboravljivost, smanjenu sposobnost mišljenja i logičkog zaključivanja, smetnje pamćenja i učenja, agresivnost, depresiju, različite poremećaje osobnosti i druge psihičke smetnje.

Pijenje mladih uvjetovano je mnogim činiteljima u prostoru osobnih i društvenih sklonosti i okolnosti. Neki od uobičajenih razloga su želja da se bude drukčiji od drugih, strah od nepripadanja skupini, dosada, ugodan okus te očekivanje opuštenijih i veselijih osjećaja koji slijede nakon konzumacije (Sakoman i sur., 1999.). Weinberg (2001.) na temelju analize brojnih istraživanja rizičnih činitelja korištenja psihoaktivnih sredstava u populaciji adolescenata dolazi do nekoliko općenitih zaključaka: (1) radi se o vrlo ozbiljnom javno zdravstvenom problemu i individualno štetnoj pojavi; (2) korištenje psihoaktivnih sredstava heterogeni je razvojni poremećaj s mnogostrukim razvojnim putanjama; (3) varijable identificirane kao činitelji rizika s korištenjem psihoaktivnih sredstava nisu nužno uzročno-posljedično povezane - čak štoviše, češće se radi o činiteljima koji u razvoju ovog obrasca ponašanja samo posreduju; (4) činitelji rizika međusobno se nadovezuju jedni na druge i zajednički djeluju tijekom određenog razdoblja.

U hrvatskoj stručnoj i široj javnosti dobro je poznato da je pijenje alkoholnih pića među mladima široko rasprostranjena pojava (Spajić-Vrkaš, Ilišin, 2005.; Kuzman, Katalinić, 2004.; Sakoman

i sur. 2002.a i mnogi drugi). Primjerice, istraživanje ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) koje se na poticaj Vijeća Europe provodi u tridesetak europskih zemalja, uključujući i Hrvatsku (n = 5.000 učenika završnih razreda osnovne škole i prvih razreda srednje škole), pokazalo je da su svaki drugi dječak i svaka četvrta djevojčica u dobi od 15 godina bili pijani tri i više puta i da se rizik pijenja povećava s dobi, osobito u dječaka (Kuzman, Katalinić, 2004.). Autorice s pravom zaključuju da je pijenje 6 ili više puta u posljednjih mjesec dana više od slučajnog piva petkom ili subotom uveče. U literaturi je također iscrpno dokumentirana povezanost obiteljskih prilika i konzumiranja sredstava ovisnosti (Brajša-Žganec i sur., 2002.; Sakoman i sur., 2002.b; Naimah, 2001.; Kampfe, 1994.; Hawkins i sur., 1992. i mnogi drugi).

Budući da se identifikacija adolescenata u riziku u što je moguće ranijem stupnju razvoja društveno neprihvatljivih i individualno štetnih ponašanja nameće kao jedan od bitnijih ciljeva suvremenih psiholoških, pedagoških, socioloških i medicinskih istraživanja, i ovaj je rad usmjeren ostvarivanju toga cilja. Znano je, naime, da se rizična ponašanja, što uključuje i konzumiranje alkoholnih pića, često prakticiraju u tajnosti, bez nazočnosti odraslih. Stoga ih je u rutinskim, uobičajenim kontaktima s mladima teško identificirati. Ipak, znanstvena literatura obiluje dokazima o međusobnoj povezanosti rizičnih ponašanja, što u identifikaciji rizične skupine adolescenata može imati važnu pomoćnu ulogu (Gruber, Machamer, 2000.).

Odgajatelji, pedagozi, nastavnici, učitelji i profesori ipak su izloženi brojnim dvojabama u pokušajima iznalaženja razlika između činitelja rizika koji upućuju na potrebu intervencije, a pripadaju skupini događaja za koje su škole i školsko osoblje mjerodavni, i onih rizičnih okolnosti koje su izvan te nadležnosti. Te dvojbe još su intenzivnije, uzmu li se u obzir mišljenja mnogih autora koji razdoblje adolescencije tumače kao razdoblje neizbježnih "oluja i stresova", odnosno kao fazu razvoja nakon koje se, bez obzira na ponašanje tijekom adolescencije, osobe vraćaju psihički uravnoteženom i društveno prihvatljivom ponašanju (Maggs, 2002.).

Stoga smo u ovom radu pozornost usmjerili na analizu načina na koje je konzumiranje alkoholnih pića povezano s doživljajem školskih obveza i školskog okruženja, pri čemu razmatramo moguću prediktorsku vrijednost školskog funkcioniranja mladih u procjeni rizičnosti njihova rasta i razvoja. Pritom doživljaj školskog okruženja definiramo kao povezanost učenika sa školom, školskim osobljem i idealima vezanim uz školu i školovanje. U pitanju je konceptualna varijabla koja uključuje privrženost školi, privrženost školskom osoblju, predanost školskim obvezama te internalizaciju školskih vrijednosti i pravila (Maddox, Prinz, 2003.).

U literaturi se ističu dva važna razloga zbog kojih se pozitivan doživljaj škole tretira kao mogući činitelj prevencije društveno neprihvatljivih i individualno štetnih ponašanja učenika: (1) teorije i istraživanja oskudnu vezanost uz školu povezuju s devijantnim ponašanjima kao što su, primjerice, delinkvencija, upotreba psihoaktivnih sredstava, maloljetnička trudnoća i napuštanje školovanja i (2) istraživanja potvrđuju da su školsko okruženje i školsko iskustvo važan činitelj u promociji ili slabljenju vezanosti učenika uz školu (Maddox, Prinz, 2003.).

Postoje brojni znanstveni dokazi kojima je utvrđeno da rizične adolescente karakterizira češće napuštanje školovanja, nezadovoljstvo razrednim ozračjem, loša školska postignuća i druga ponašanja koja ih udaljavaju od škole i zadovoljavajućeg sudjelovanja u školskim aktivnostima (Gruber, Machamer, 2000.) Učenici koji uz školu vezuju pozitivne doživljaje, u usporedbi s onima koji školu vrednuju na negativan način, rjeđe piju alkoholna pića i rjeđe konzumiraju druga psihoaktivna sredstva (Maggs, 2002.).

Istodobno, istraživanja potvrđuju da je nemogućnost zadovoljenja osnovnih psiholoških potreba u socijalnom okruženju jedan od važnih činitelja formiranja ovisničkog ponašanja mladih (Haney, 2001), a škola je mjesto u kojem mladi provode iznimno mnogo vremena i u kojem bi te potrebe trebali moći zadovoljiti na odgovarajući način. Poznato je, također, da su uzimanju psihoaktivnih tvari sklonije mlade osobe koje su u manjoj mjeri internalizirale društveno prihva-

ćen sustav vrijednosti (Towerman, 1993), što se neminovno manifestira i u školskom okruženju. Primjerice, na visokorizična ponašanja ukazuju često izostajanje iz škole, nezadovoljavajuća školska postignuća i druga ponašanja koja se manifestiraju u školskom okruženju, kao takva su uočljiva i opravdano ih je tretirati kao činitelje rizika.

U ovom radu spomenute spoznaje provjeravamo temeljem istraživanja provedenog na uzorku mladih Dubrovačko-neretvanske županije, kako bismo utvrdili njihovu održivost u hrvatskom društvu.

Prema tome, cilj istraživanja čiji se rezultati predstavljaju u ovom radu odnosi se na utvrđivanje moguće prediktorske vrijednosti školskog funkcioniranja mladih u procjeni rizičnosti njihova rasta i razvoja, pomoću analize načina na koje je pijenje alkoholnih pića povezano s doživljajem školskih obveza i školskog okruženja. Iz tako definiranog cilja proizlazi nekoliko zadataka istraživanja. To su:

- utvrditi i interpretirati načine na koje učenici srednjih škola doživljavaju školske obveze i školsko okruženje
- utvrditi i interpretirati učestalost i modalitete pijenja alkoholnih pića u populaciji mladih Dubrovačko-neretvanske županije
- utvrditi i interpretirati razlike u doživljaju školskih obveza i školskog okruženja među skupinama ispitanika, s obzirom na učestalost i modalitete pijenja alkoholnih pića i
- analizirati mogućnost prevencije i korekcije pijenja alkoholnih pića u srednjim školama.

U istraživanju se provjerava hipoteza kojom smo pretpostavili da je doživljaj školskih obveza i školskog okruženja statistički značajno povezan s konzumiranjem alkoholnih pića, pri čemu se uz ozbiljnije oblike pijenja alkoholnih pića vezuje slabija privrženost školi i manja angažiranost u izvršavanju školskih obveza..

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Uzorak ispitanika

Istraživanje se temelji na podacima prikupljenim anketnim ispitivanjem reprezentativnog uzorka učenika svih srednjih škola Dubrovačko-neretvanske županije u proljeće 2006. godine. Provedeno je u sklopu znanstvenog projekta "Praćenje korištenja sredstava ovisnosti u populaciji srednjoškolaca Dubrovačko-neretvanske županije" kojeg u Dubrovačko-neretvanskoj županiji od 2001. godine kontinuirano provodi i financira Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije.

Na temelju podataka o broju učenika u svakome razredu slučajnim je izborom, pomoću programa Research Randomizer (www.randomizer.org), obuhvaćeno 20% učenika u svakome razredu i u svakoj srednjoj školi Dubrovačko-neretvanske županije. Tako je konstruiran proporcionalno stratificirani uzorak istraživanja. Ispitano je 1485 učenika (48,4% muškog spola 51,6% ženskog spola). U dobi od 15 god. je 17,0% ispitanika, 16 god. ima 25,2% ispitanika, 17 god. 28,5%, 18 god. 22,6%, a 19 god. 6,8% ispitanika.

Apsolutan broj ispitanika u pojedinim analizama varira, budući da su u analize uključeni samo oni ispitanici za koje su nam pojedini podaci bili poznati.

Instrumentarij i način prikupljanja podataka

Ispitanici su anonimno, metodom grupnog anketiranja kojeg su vodili posebno educirani anketari, popunjavali upitnik "Kako si?" (autor: Petar Bezinović). Podaci su prikupljeni u proljeće 2006. godine.

Upitnik je osmišljen u svrhu istraživanja kvalitete života mladih, a već je primjenjivan u istraživanjima kvalitete života mladih u drugim hrvatskim županijama i u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (npr. Bezinović, Smojver-Ažić, 2000.; Bezinović, Tkalčić, 2002.; Bezinović, Manestar, Ristić Dedić, 2004.; Čale-Mratović, 2006.; Bouillet, 2006.). Uz opće sociodemografske i sociostrukturne podatke, upitnik sadrži čestice o slobodnom vremenu, odnosu s vršnjaci-

ma, zdravlju, obiteljskim prilikama, školovanju, korištenju sredstava ovisnosti, zadovoljstvu životom i samoprocjeni mladih.

U ovom je istraživanju korišten dio podataka o odnosu ispitanika prema školi, odnosno set od 23 čestica u kojem su ispitanici procjenjivali doživljaj školskih obveza i školskog okruženja (tablica 1) i dio podataka o konzumiranju psihoaktivnih tvari (koliko često osobno koristiš pivo, vino i žestoka alkoholna pića, gdje uobičajeno piješ alkoholna pića i koliko često ti se dogodi da se napiješ kad piješ). Podaci o učestalosti pijenja alkoholnih pića analizirani su s obzirom na spol i dob ispitanika. Kategorije čestica korištenih u ovom istraživanju vidljive su u tabličnim i grafičkim prikazima u nastavku ovoga rada.

Način obrade podataka

Podaci su obrađeni na deskriptivnoj razini (apsolutne i relativne frekvencije) i pomoću analize varijance rezultata postignutih na faktorima čestica koje opisuju doživljaj školskih obveza i školskog okruženja, s obzirom na to pripadaju li ispitanici skupini nekonzumenata, povremenih konzumenata ili redovnih konzumenata piva, vina ili žestokih pića. Faktori su formirani pomoću metode glavnih komponenata s varimax rotacijom. U cilju spoznavanja preciznih razlika između analiziranih skupina ispitanika u dobivenim faktorima, primjenen je Scheffeov post hoc test. Učestalost pijenja alkoholnih pića s obzirom na spol i dob ispitanika utvrđeni su pomoću χ^2 testa statističke značajnosti među skupinama ispitanika. Kao statistički značajne tretirane su razlike kod kojih je značajnost F-omjera ili χ^2 testa jednaka 0,000 ($p = 0,000$).

Rezultati istraživanja

Način na koji ispitanici doživljavaju školske obveze i školsko okruženje prikazan je u tablici 1. Iz nje proizlazi da, zbrojimo li ispitanike koji su se opredijelili za odgovor "često" i "vrlo često", 67,1% ispitanika smatra da su nastavnici zainteresirani za predmet koji predaju i da se 64,9% ispitanika trudi postići dobre obrazovne rezultate (biti dobar učenik). Većina ispitanika (59,5%) procjenjuje da ih škola dobro priprema za buduće zanimanje, ostvaruje dobru komunika-

ciju s nastavnicima (56,3%), dobro planira svoje dnevne obveze i aktivnosti (55,3%) i dobro zna rasporediti slobodne aktivnosti i učenje tako da sve stigne (51,6 %). Nešto je manji udio ispitanika koji su zadovoljni svojim nastavnicima (49,5%), koji planiraju kada će i koliko učiti kada im je najavljen usmeni ili pismeni ispit (48,1%) i koji smatraju da ih nastavnici poštuju i da su pažljivi (45,9%). Ipak, redovito uči samo 29,1% ispitanika.

Iako je čak 44,3% ispitanika izjavilo da se boji neuspjeha u školi, nešto je manji broj onih koje jako pogađa kada dobiju lošu ocjenu (37,9%), koje loše ocjene obeshrabruju za daljnje učenje (36,0%) i koji se boje ispitivanja (35,5%). Roditeljskih reakcija na loše ocjene često i vrlo često boji se 29,8% ispitanika, a strah od reakcija nastavnika osjeća 19,7% ispitanika.

Dok je brbljanje na satu među ispitanicima vrlo raširena pojava (to često i vrlo često čini čak 64,9% ispitanika), u slučaju dosade školu neopravdano napušta 26,3% ispitanika, a 21% često i vrlo često koristi sve moguće prilike za izbjegavanje nastave.

Vrlo pozitivan odnos prema obrazovnim sadržajima prepoznaje se u 41,9% ispitanika koji procjenjuju da im škola omogućuje praktičnu primjenu gradiva, 35,1% ispitanika koji smatraju da ih škola potiče na razmišljanje i stvaranje novih ideja, 34,1% onih kojima je sadržaj većine predmeta zanimljiv i u 31,2% ispitanika koji navode da nastavnici potiču kreativnost učenika.

Rezultati ovog dijela našeg istraživanja pokazuju, dakle, da među srednjoškolcima Dubrovačko-neretvanske županije nalazimo nešto više od trećine onih koji ne prepoznaju trud kojeg nastavnici ulažu u postizanje odgojno-obrazovnih ciljeva, a još je više onih koji izražavaju nezadovoljstvo kvalitetom odnosa između nastavnika i učenika. Svoj odnos s nastavnicima negativno ocjenjuje najmanje svaki drugi učenik. Na to se nadovezuju podaci o većini ispitanika koji u obrazovnim sadržajima ne prepoznaju praktične vrijednosti, zanimljivosti te koji ne nalaze poticaja na razmišljanje i kreativnost, među kojima su, vjerojatno i oni ispitanici (između 35 i 48%) koji svladavanju obrazovnih sadržaja ne posvećuju odgovarajuću

pozornost. Tek 30-ak% ispitanika izjavljuje da redovito uči, a podjednak je i udio onih koji uz ispitne i druge školske situacije vezuju neugodne osjećaje (nelagodu, strah i sl.). Istodobno, najmanje svaki peti ispitanik aktivno izbjegava školske obveze.

Iako je određena razina nezadovoljstva školom očekivana, smatramo da je ove rezultate moguće tumačiti kao jasan signal potrebe za znatnim promjenama srednjoškolskog obrazovnog sustava. Pri tom na umu treba imati nalaze istraživanja kojima je utvrđeno da učitelji koji imaju povjerenje u učenikove sposobnosti, koji potiču učenika na odgovoran odnos prema učenju, koji jasno izražavaju ciljeve vezane uz učenje, koji pokazuju zainteresiranost za učenike i njihov način učenja, koji vode računa o razini učenikova predznanja te koji potiču učenike na raspravu i samostalno istraživanje i razmišljanje imaju učenike koji postižu bolje rezultate u rješavanju problema, kreativnosti te primjeni usvojenog znanja (Vizek Vidović, 2005., str. 111).

Naravno, rezultati našeg istraživanja opisuju doživljaje učenika, pa kao takvi nisu objektivni, ali daju osnova za zaključak da između truda kojeg nastavnici ulažu u stvaranje kvalitetnih odnosa s učenicima i načina na koji taj trud učenici doživljavaju, postoji znatan nesrazmjer. Takvi su raskoraci dokazani i drugim istraživanjima. Primjerice, na veliki raskorak između nastavnika i učenika u procjenama vrste i učestalosti odgojnog djelovanja nastavnika ukazalo je istraživanje koje je provela M. Bratanić (2002.). Nastavnici su se u 48,4% slučajeva izjasnili da iskazuju veliko razumijevanje za učenika, a samo 12,6% učenika se izjasnilo da nastavnici uvijek pokazuju razumijevanje za učenika; nastavnici u 64,5% slučajeva misle da uvijek iskazuju zanimanje za učenika, za razliku od 15,5% učenika koji to primjećuju. Rezultati ovog istraživanja oslikavaju razlike između učenika i nastavnika u tumačenju istih odgojnih postupaka. Budući da učenici ne prepoznaju ponašanja nastavnika kao odgojno zadovoljavajuća, odgojne poticaje i druge životne izazove nerijetko traže na drugim mjestima, što, pak, može biti usko povezano s korištenjem alkoholnih pića.

Tablica 1: Doživljaj školskih obveza i školskog okruženja (%)

Čestica	N	Nikada	Rijetko	Često	Vrlo često
Nastavnici nas poštuju i pažljivi su prema nama.	1319	10,5	43,5	41,0	4,9
Ostvarujem dobru komunikaciju s nastavnicima.	1295	7,3	36,4	48,1	8,2
Nastavnici su zainteresirani za predmet koji predaju.	1306	4,4	28,4	53,5	13,6
Zadovoljan sam svojim nastavnicima.	1327	11,0	39,4	40,5	9,0
Moji nastavnici potiču kreativnost učenika.	1304	16,1	52,8	26,4	4,8
Škola me potiče na razmišljanje i stvaranje novih ideja.	1309	18,5	46,4	28,3	6,8
Škola mi omogućuje praktičnu primjenu gradiva.	1298	14,2	43,9	34,2	7,7
Sadržaj većine predmeta je zanimljiv.	1320	14,8	51,1	28,7	5,4
Škola me dobro priprema za buduće zanimanje.	1293	8,1	32,4	44,5	15,0
Bojim se neuspjeha u školi.	1336	23,4	32,3	22,9	21,4
Jako me pogađa kada dobijem lošu ocjenu.	1311	23,6	38,4	25,3	12,6
Bojim se roditeljskih reakcija na moje ocjene.	1327	34,3	35,9	18,9	10,9
Bojim se ispitivanja.	1328	23,3	41,1	25,0	10,5
Loše me ocjene obeshrabruju za daljnje učenje.	1320	28,6	35,5	20,5	15,5
Nastavnici u meni izazivaju strah.	1320	41,3	39,0	13,1	6,6
Dobro znam rasporediti slobodne aktivnosti i učenje tako da sve stignem.	1288	13,4	35,0	35,1	16,5
Dobro planiram svoje dnevne obveze i aktivnosti.	1315	11,6	33,2	39,4	15,9
Kada nam je najavljen usmeni ili pismeni ispit, planiram kada ću i koliko učiti.	1314	17,2	34,6	34,2	13,9
Redovito učim.	1311	22,2	48,7	23,8	5,3
Trudim se biti što bolji učenik.	1310	7,5	28,3	47,3	16,9
Markiram kad mi je dosadno na satu.	1332	41,6	32,1	13,2	13,1
Kad god je to moguće, izbjegavam dolaziti na nastavu.	1299	46,2	32,8	12,2	8,8
Brbljam na satu.	1322	5,1	30,1	35,2	29,7

O raširenosti konzumiranja alkoholnih pića među našim ispitanicima informiraju nas podaci prikazani u tablici 2. Iz nje proizlazi da dotičaja s alkoholnim pićima nije imalo 17,6% ispitanika (radi se o ispitanicima koji ne konzumiraju žestoka alkoholna pića), te da vrlo učestalo konzumiranje alkoholnih pića (nekoliko puta tjedno i svaki dan) obilježava 16,3% ispitanika (radi se o konzumentima piva). Dodamo li skupini ispitanika koja nikada nije probala određeno alkoholno piće one koji su ih samo probali, dolazimo do podatka da u pravilu pivo ne konzumira 36,4%, vino 41,0%, a žestoka pića tek 25,3% ispitanika.

Zanimljivo je da su među mladima najpopularnija žestoka alkoholna pića koje nekoliko puta

mjesečno i češće konzumira čak 51,2% ispitanika. Na drugom je mjestu po popularnosti pivo (41,4% ispitanika konzumira ga nekoliko puta mjesečno i češće), a najmanje je popularno vino kojeg češće konzumira trećina ispitanika (31,8%). Ovi nalazi posredno upućuju na porast popularnosti žestokih pića među mladima, jer su ranija istraživanja kao najpopularnije piće među mladima isticala pivo (Šakoman i sur., 1999.; Kuzman i sur., 2004.).

Ovdje treba naglasiti da se tristotinjak ispitanika (dakle, 20% ukupnog uzorka) nije izjasnilo o učestalosti pijenja, pa se nameće pitanje bi li odgovori tih ispitanika još više ukazali na izuzetno visoku raširenost konzumiranja alkoholnih pića među mladima Dubrovačko-neretvanske

Tablica 2: Učestalost pijenja alkoholnih pića (%)

	Nikada	Probao sam	Par puta godišnje	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno	Svaki dan	N
Pivo	25,9	10,5	22,2	25,1	12,7	3,6	1154
Vino	29,1	11,9	27,2	18,9	8,0	4,9	1146
Žestoka pića	17,6	7,7	23,4	38,7	11,5	1,0	1146

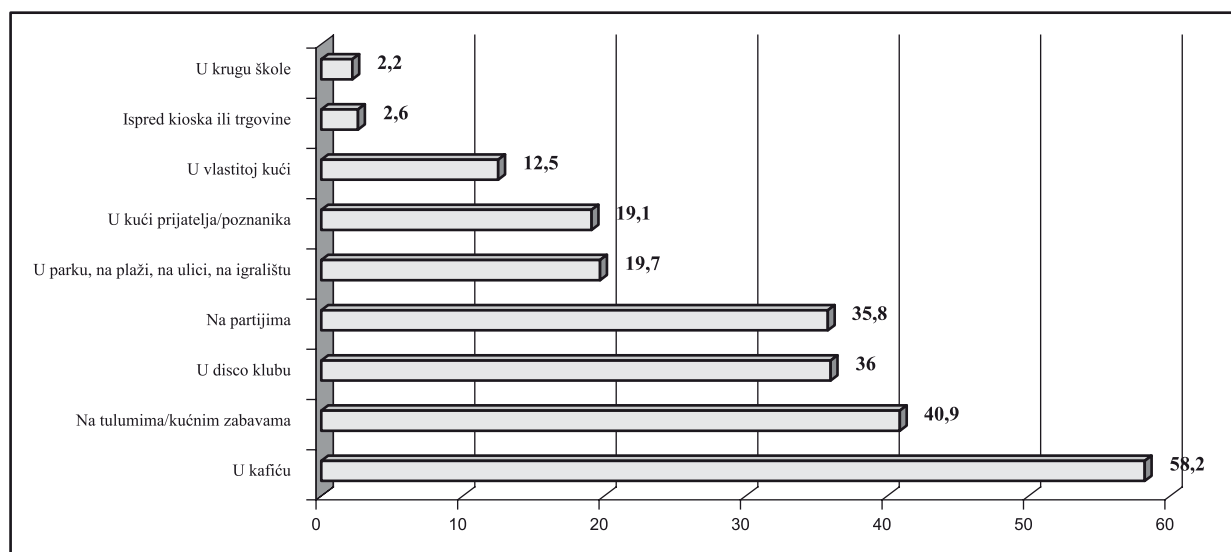
županije. Da je izrazito čestom konzumiranju alkohola sklono nešto više od 10% mladih, pokazala su i istraživanja provedena na uzorcima mladih reprezentativnima za Republiku Hrvatsku (Sakoman i sur., 1999.; Ilišin, 2005.).

Bjelodano je, konzumiranje alkoholnih pića vrlo je rašireno rizično ponašanje mladih koje, s obzirom na štetne posljedice koje može prouzročiti i djelovanje manjih količina alkohola nedvojbeno iziskuje pozornost stručnjaka koji se bave dobrobiti mladih i njihovim odrastanjem.

Budući da se radi o psihoaktivnoj tvari čija se upotreba u društvu višestruko promovira i potiče, zakonska zabrana prodaje alkohola maloljetnim osobama ne može ostati jedini način društvene reakcije na ovu individualno štetnu i društveno opasnu pojavu. Da je tome tako, pokazuju podaci prikazani u grafikonu 1, koji nedvojbeno upućuju na zaključak da se velika većina mladih opija na

javnim mjestima ili uz prešutni pristanak odraslih osoba: u kafićima (58,2%), na tulumima i kućnim zabavama (40,9%), u disco-klubovima (36,0%), na partijima (35,8%), te u parku, na plaži, na ulici i igralištu (19,7%). U kući poznanika i prijatelja pije 19,1% ispitanika, a 12,5% to čini u vlastitoj kući. Znatno manje ispitanika pije u krugu škole (2,2%) i ispred kioska ili trgovine (2,6%).

Prema tome, jasno je da djelatnici škola, pa tako ni nastavnici, ne mogu imati precizan uvid u učestalost pijenja njihovih učenika. Podaci o uobičajenim mjestima konzumiranja alkoholnih pića nadalje upućuju na zaključak da se pijenje najčešće vezuje uz zabavu i druženje s većom skupinom vršnjaka. Upravo takvi modaliteti pijenja alkohola upućuju na društvene običaje koji potiču alkoholizam, a to su: povezanost alkoholnih pića s hranom, skupni karakter pijenja, pristup alkoholnim pićima od rane dobi, određivanje prigoda i mjesta

Grafikon 1: Uobičajena mjesta konzumiranja alkoholnih pića (%)

te načina pijačja, pri čemu se naglašava tzv. "umjerenost", a osuđuje pijačje <bez društva> i neumjerenost pijačje. S time u vezi ističemo da nešto više od 10% ispitanika pijačje i u vlastitoj kući. Procjenjujemo da se radi o ispitanicima čija konzumiranja alkoholnih pića tendira usvajanju trajne navike pijačja.

Način na koji će konzumiranja alkoholnih pića utjecati na ukupno socijalno funkcioniranje mladih ovisi i o učestalosti opijačja prigodom pijačja. O tome nas informiraju podaci prikazani u grafikonu 2.

Iz prikazanih podataka proizlazi da se jednom mjesečno i češće opijačje 28,9% ispitanika, a nekoliko puta mjesečno i češće 17,9% ispitanika. U istraživanju kojeg su proveli Sakoman i sur. (1999.) također je utvrđeno da se tijekom mjesec dana najmanje jednom opilo 27% ispitanika - učenika srednjih škola. Ti su autori također utvrdili da učestalost opijačja upućuje na ozbiljniji oblik neprihvatljivog ponašanja adolescenata.

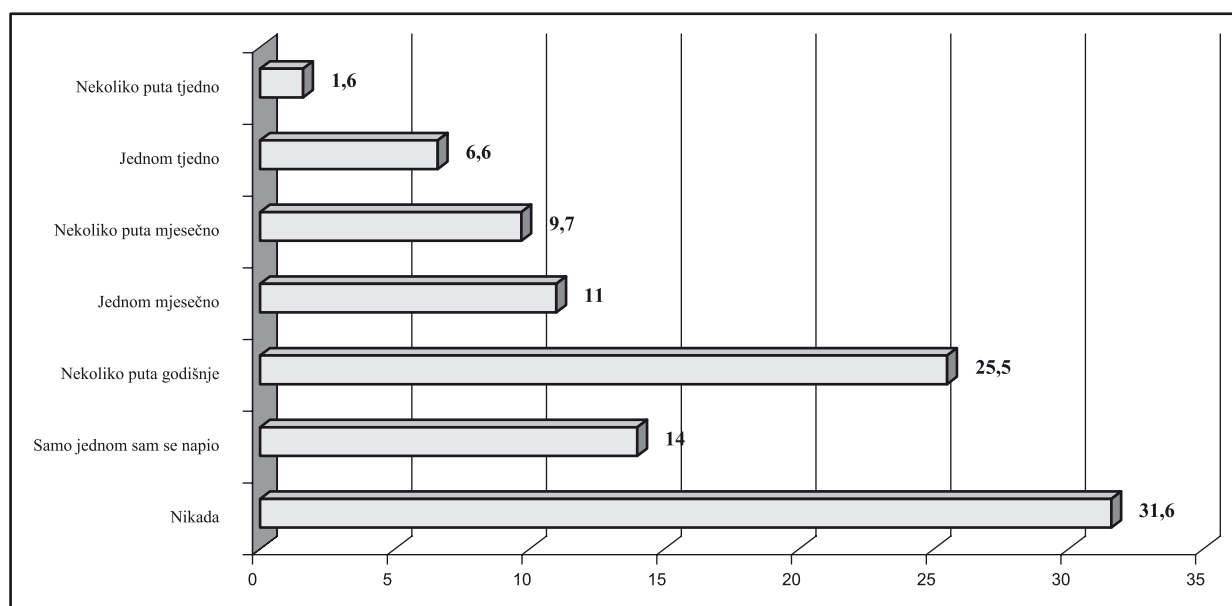
Raširenost konzumiranja alkoholnih pića s obzirom na spol i dob ispitanika provjerili smo pomoću χ^2 testa, pri čemu smo ispitanike podijelili na nekonzumente (spojene skupine ispitanika koje pijačje nisu nikada konzumirali ili su ga samo probali), povremene konzumente (spojene

skupine ispitanika koje pijačje konzumiraju nekoliko puta godišnje ili nekoliko puta mjesečno) i redovne konzumente (spojene skupine ispitanika koje pijačje konzumiraju nekoliko puta tjedno i svakodnevno). U tablici 3 prikazana je struktura razlika među skupinama ispitanika u učestalosti konzumiranja alkoholnih pića koje su, s obzirom na spol i dob ispitanika, dovele do statistički značajnih razlika.

Iz podataka proizlazi da spol ispitanika statistički značajno pridonosi učestalosti konzumiranja alkoholnih pića bez obzira na to o kojem se piću radi, pri čemu ispitanike muškog spola značajno češće nalazimo među redovnim konzumentima piva, vina i žestokih alkoholnih pića. Djevojke su, s druge strane češće zastupljene među nekonzumentima i ispitanicima koji alkoholna pića konzumiraju povremeno. Te su razlike osobito izražene kod konzumacije piva ($\chi^2 = 165,800$). Razlike u sklonosti konzumiranja alkohola između djevojkina i mladića pokazuju i druga istraživanja (Sakoman i sur., 1999, Ljubotina, Galić, 2002., Windle, 2003., Kuzman i Katalinić, 2005. i druga).

Dob ispitanika nije statistički značajno povezana s učestalošću konzumiranja piva, ali pridonosi učestalosti konzumiranja vina i žestokih

Grafikon 2: Učestalost opijačja prilikom konzumiranja alkoholnih pića (%)

Tablica 3: Učestalost konzumiranja alkoholnih pića s obzirom na spol i dob ispitanika (%)

	Spol		Dob				
	Ženski	Muški	15 god.	16 god.	17 god.	18 god.	19 god.
Pivo	$\chi^2 = 165,800, p = .000$						
Nekonzumenti	75,4	24,6					
Povremeni konzumenti	49,5	50,5					
Redovni konzumenti	19,2	80,8					
Vino	$\chi^2 = 67,766, p = .000$		$\chi^2 = 36,295, p = .000$				
Nekonzumenti	66,8	33,2	21,2	29,4	26,9	19,5	3,0
Povremeni konzumenti	48,0	52,0	11,8	24,3	29,2	24,7	9,9
Redovni konzumenti	30,7	69,3	16,2	16,3	27,6	21,1	4,6
Žestoka pića	$\chi^2 = 28,310, p = .000$		$\chi^2 = 41,509, p = .000$				
Nekonzumenti	58,6	41,4	25,4	32,3	25,9	13,8	2,6
Povremeni konzumenti	56,6	43,4	13,8	22,5	30,1	25,3	8,3
Redovni konzumenti	32,8	67,2	12,0	25,6	31,2	24,0	7,2
Ukupno	51,6	48,4	17,0	25,2	28,5	22,6	6,8

pića. Nekonzumente češće nalazimo među mladim ispitanicima (15 i 16 god.), a povremene i redovne konzumente među starijim ispitanicima (u dobi od 17 i više godina).

Da je sklonost konzumiranju alkoholnih pića osobito izražena među sedamnaestogodišnjacima koji većinom polaze drugi razred srednje škole, pokazala su i istraživanja provedena na uzorku reprezentativnom za Republiku Hrvatsku (Kuzman i Katalinić, 2004.). Istraživanja također upućuju na zaključak da sa sazrijevanjem opada broj konzumenata (Windle, 2003.), ali i da se u odnosu na druga psihoaktivna sredstva najbrže i najčešće stvara ovisnost o alkoholu i duhanu (Bouillet, 2007). Dob u kojoj netko počinje konzumirati alkohol, osobito je značajna s aspekta zdravstvenih posljedica i zdravstvenog statusa konzumenata jer dulje razdoblje konzumiranja alkoholnih pića pridonosi većoj ili manjoj mogućnosti revitalizacije psihofizičkih svojstava koje je osoba imala prije njihova konzumiranja (Tager, 1992). Čale Mratović (2006.) u svom je istraživanju ustanovila da je 6% srednjoškolaca počelo piti sa manje od 10 godina, 7,8% u dobi između 10-11 god., 18% u dobi 12-13 god, a najveći skok je zabilježen u dobi 14-15 godina (39%). Najviše

mladih počinje, dakle, piti u završnom razredu osnovne i prvom razredu srednje škole. Nakon 16. godine života počinje piti 14% mladih.

Iako nakon adolescencije znatan dio mladih odustaje od čestog konzumiranja, rano pijeње među mladima predstavlja ozbiljan javno zdravstveni rizik za budućnost. Prema mnogim istraživanjima i izvješću američkog Nacionalnog instituta za zdravlje iz 1998. godine (Bridget i sur., 1997.), vjerojatnost da netko postane ovisnik o alkoholu u odrasloj dobi proporcionalna je ranom početku pijenja. Tako djeca koja počnu piti prije dobi od 15 godina imaju četiri, a u dobi od 17 godina dva puta veću vjerojatnost da postanu ovisni u alkoholu od osoba koja počnu piti u odrasloj dobi.

Uzimajući u obzir ova istraživanja i podatke prema kojima nekoliko puta i češće žestoka alkoholna pića konzumira 51,2% ispitanika, razmjerno često se opija gotovo 18%, a oko 15% alkoholno piće konzumira nekoliko puta tjedno ili svakodnevno, s razlogom se možemo pitati očekuje li nas u budućnosti i značajno više od 10% ovisnika o alkoholu u odrasloj populaciji koliko ih je danas. Iako s time u vezi ne raspoložemo egzaktnim pokazateljima, čini nam se da

je osnovano u budućnosti u području ovisnosti o alkoholu očekivati još veće probleme.

Češća upotreba alkohola i češće stanje opijenosti povezuje se sa stilom ponašanja koji ukazuje na lošije funkcioniranje u školi i pridavanje manjeg značenja naobrazbi i školskim obvezama, uz interakciju s većim brojem vršnjaka koji su i sami usvojili slična ponašanja. Da bismo pro-

vjerili ovu tezu, naprije smo faktorizirali čestice koje opisuju doživljaj školskih obveza i školskog okruženja (metodom glavnih komponenata uz varimax rotaciju). Dobili smo 5 faktora koji ukupno objašnjavaju 60,56% zajedničke varijance. Struktura faktora prikazana je u tablici 4. Čestice su se grupirale u faktor anksioznog odnosa prema školi, faktor kvalitetnog odnosa s nastavnicima,

Tablica 4: Postotak objašnjene varijance i struktura faktora doživljaja školskih obveza i školskog okruženja (rotirani koeficijenti)

Čestice i faktori	1	2	3	4	5
Faktor anksioznog odnosa prema školi (% zajedničke varijance = 24,42)					
Bojim se neuspjeha u školi.	,757	,003	-,042	,113	-,015
Jako me pogađa kada dobijem lošu ocjenu.	,751	,057	,205	,111	-,144
Bojim se roditeljskih reakcija na moje ocjene.	,705	,029	-,091	,055	,094
Bojim se ispitivanja.	,801	-,014	,041	-,047	-,117
Loše me ocjene obeshrabruju za daljnje učenje.	,696	-,103	-,082	-,004	,013
Nastavnici u meni izazivaju strah.	,746	-,110	,083	-,047	-,061
Faktor kvalitetnog odnosa s nastavnicima (% zajedničke varijance = 15,69)					
Nastavnici nas poštuju i pažljivi su prema nama.	-,025	,818	,090	,111	-,083
Ostvarujem dobru komunikaciju s nastavnicima.	-,063	,691	,228	,174	-,030
Nastavnici su zainteresirani za predmet koji predaju.	,031	,764	,008	,136	-,113
Zadovoljan sam svojim nastavnicima.	-,135	,741	,079	,266	-,094
Moji nastavnici potiču kreativnost učenika.	,016	,631	,135	,413	-,006
Faktor pozitivnog odnosa spram nastavnih sadržaja (% zajedničke varijance = 9,21)					
Škola me potiče na razmišljanje i stvaranje novih ideja.	,006	,348	,220	,628	-,109
Škola mi omogućuje praktičnu primjenu gradiva.	,075	,158	,132	,798	-,053
Sadržaj većine predmeta je zanimljiv.	-,018	,191	,154	,671	-,151
Škola me dobro priprema za buduće zanimanje.	,098	,236	,118	,679	-,037
Faktor pozitivnog odnosa spram školskih obveza (% zajedničke varijance = 6,51)					
Dobro znam rasporediti slobodno aktivnosti i učenje tako da sve stignem.	-,167	,127	,815	,087	,004
Dobro planiram svoje dnevne obveze i aktivnosti.	-,147	,126	,814	,117	,058
Kada nam je najavljen usmeni ili pismeni ispit, planiram kada ću i koliko učiti.	,110	,078	,699	,179	-,178
Redovito učim.	,152	,057	,653	,172	-,327
Trudim se biti što bolji učenik.	,238	,163	,605	,168	-,305
Faktor neodgovornog odnosa spram školskih obveza (% zajedničke varijance = 4,73)					
Markiram kad mi je dosadno na satu.	-,092	-,088	-,110	-,030	,838
Kad god je to moguće izbjegavam dolaziti na nastavu.	-,055	-,105	-,181	-,054	,809
Brljam na satu.	,014	-,053	-,061	-,136	,596

faktor pozitivnog odnosa spram nastavnih sadržaja, faktor pozitivnog odnosa spram školskih obveza i faktor neodgovornog odnosa spram školskih obveza. Čestice koje zasićuju pojedine faktore međusobno su pozitivno povezane.

U tablici 5 prikazane su vrijednosti i značajnost F-omjera, aritmetičke sredine te standardne devijacije za faktore doživljaja školskih obveza i školskog okruženja koji su statistički značajno povezani s učestalošću konzumiranja piva, vina i žestokih alkoholnih pića.

Iz podataka prikazanih u tablici 5 proizlazi da se uz rjeđe konzumiranje alkoholnih pića vezuje viša razina anksioznosti ispitanika koja se očituje u strahu od loših ocjena, ispitivanja, neuspjeha, reakcija roditelja na loše ocjene i dr. S druge strane, konzumenti alkoholnih pića s time su u vezi ravnodušni, a loše ocjene u njima ne izazivaju negativne emocije. S učestalošću konzumiranja piva i žestokih pića opada pozitivan odnos ispitanika spram nastavnih sadržaja, što znači da ispitanici koji češće konzumiraju ta alkoholna pića rjeđe izražavaju stav da ih škola potiče na razmišljanje i stvaranje novih ideja, da im omogućuje

praktičnu primjenu gradiva, da je sadržaj većine predmeta zanimljiv i dr. Bez obzira na to o kojem se alkoholnom piću radi, njihovo češće konzumiranje upućuje na neodgovorniji odnos ispitanika spram školskih obveza (u pogledu brbljanja na satu, markiranja i izbjegavanje nastave). Sudeći prema vrijednostima f-omjera, u tom je smislu najindikativnije redovno konzumiranje žestokih alkoholnih pića. Seffeov post hoc test je pokazao da se sve analizirane skupine ispitanika međusobno statistički značajno razlikuju, a razlike su osobito izražene između nekonzumenata i redovnih konzumenta piva, vina i žestokih pića. Ipak, i povremeni konzumenti na faktorima doživljaja školskih obveza i školskog okruženja u odnosu na nekonzumente postižu statistički značajne razlike, što posredno upućuje na potrebu ranih intervencija, odnosno na poduzimanje stručno osmišljenih aktivnosti usmjerenih prevenciji ovisnosti i u slučajevima kada se radi o povremenom pijenju.

Zanimljivo je da kvaliteta odnosa s nastavnicima ne pridonosi učestalosti pijenja alkoholnih pića. Takav je rezultat moguće tumačiti u najma-

Tablica 5: Aritmetičke sredine (*M*), standardne devijacije (*SD*), značajnost (*p*) i vrijednost (*F*) F-omjera u doživljaju škole i školskih obveza s obzirom na konzumiranje alkoholnih pića

	Pivo		Vino		Žestoka pića	
	M	SD	M	SD	M	SD
Faktor anksioznog odnosa prema školi	F = 16,969 p = .000		F = 16,831 p = .000		F = 7,848 p = .000	
Nekonzumenti	,209	,999	,169	1,009	,267	1,040
Povremeni konzumenti	-,063	,968	-,011	,977	-,047	,967
Redovni konzumenti	-,423	,904	-,539	,882	-,155	,968
Faktor pozitivnog odnosa spram nastavnih sadržaja	F = 14,269 p = .000				F = 7,272 p = .001	
Nekonzumenti	,219	,935			,233	,978
Povremeni konzumenti	-,017	,980			-,016	,970
Redovni konzumenti	-,366	1,045			-,232	1,053
Faktor neodgovornog odnosa spram školskih obveza	F = 32,817 p = .000		F = 16,630 p = .000		F = 50,996 p = .000	
Nekonzumenti	-,311	,921	-,246	,944	-,559	,808
Povremeni konzumenti	,066	,969	,181	,994	,076	,959
Redovni konzumenti	,568	1,094	,201	1,036	,611	1,043

nje dva smjera. Već smo, naime, ranije utvrdili da kvalitetu odnosa između učenika i nastavnika većina ispitanika procjenjuje nezadovoljavajućom, što znatno umanjuje mogućnost pozitivnog utjecaja nastavnika na ponašanje učenika. Istodobno, takav rezultat upućuje na okolnost da nastavnici bez stručne podrške pomažućih profesija ne mogu pridonositi prevenciji rizičnih i ovisničkih ponašanja.

Ukratko, naše je istraživanje potvrdilo da je doživljaj školskih obveza i školskog okruženja statistički značajno povezan s pijenjem alkoholnih pića, pri čemu se uz ozbiljnije oblike konzumiranja alkoholnih pića vezuje slabija privrženost školi i manja angažiranost u izvršavanju školskih obveza. Drugim riječima, temeljem funkcioniranja mladih u školi, posredno je moguće predvidjeti rizične činitelje odrastanja i tako posredno prevenirati ovisnost o alkoholu.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ovo je istraživanje pokazalo da, iako mladi alkoholna pića dominantno konzumiraju bez znanja i nazočnosti odraslih, postoji mnogo indikatora koji posredno upućuju na rizičnost njihova ponašanja i moguć razvoj ovisnosti, a koji su prepoznatljivi u školskom okruženju. Među njima se osobito ističu nemaran odnos prema školskim obvezama i nedostatna privrženost školi koja se manifestira u nepovoljnom odnosu spram školskih obveza. Prema tome, rezultati našeg istraživanja pridružuju se nalazima brojnih autora koji ukazuju na potrebu snažnijeg i prepoznatljivijeg angažmana škola u programima prevencije društveno neprihvatljivih i individualno štetnih ponašanja mladih (Bajer i Kljaić, 1990; Smith, 2000; Ajduković, 2001; Bašić i Kranželić-Tavra, 2004 i druga).

Potvrđeno je da se u školi očituju oblici ponašanja koji nužno ne predstavljaju poremećaje u ponašanju, ali mogu u njih prerasti, pa škola (bez obzira na to da li izvor takvog ponašanja "leži" izvan škole ili u samoj školi) postaje značajno mjesto za rano otkrivanje teškoća u socijalizacijskim procesima djece i mladih. Nadalje, djeca i mladi se u vrijeme školovanja nalaze u fazi biološko-psihosocijalnog razvoja koja je pogodna za

odgojne utjecaje pa upravo je škola u mogućnosti da svojim odgojno-obrazovnim sadržajima, organizacijom života i rada i na druge načine ponašanje djece i mladih usmjerava u željenom i društveno prihvatljivom smjeru. Odgojno-obrazovni proces trebao bi stoga pridonositi pravovremenoj identifikaciji i umanjivanju rizika usvajanja ovisničkog ponašanja učenika, na svim razinama školovanja.

Na žalost, naše istraživanje opisuje sasvim drugačiju školsku realnost, pri čemu se osobito ističe znatan udio učenika koji su nezadovoljni svojim odnosom s nastavnicima, koji u obrazovnim sadržajima ne prepoznaju praktične vrijednosti i zanimljivosti i koji svladavanju obrazovnih sadržaja ne posvećuju odgovarajuću pozornost. Iz takve je perspektive jačanje uloge škole u prevenciji ovisničkog ponašanja bez bitnijih promjena uistinu teško zamisliti.

Poznato je, međutim, da su loša kvaliteta socijalnih odnosa u školskom okruženju i nedostatna internalizacija školskih vrijednosti u većoj mjeri posljedica, no činitelj ovisničkog ponašanja. Iz toga proizlazi da nastavničko osoblje bez pomoći školskih i izvanškolskih stručnih službi ne može nositi teret stručnog tretmana učenika rizičnih ponašanja, ali može, a pozitivni zakonski propisi Republike Hrvatske ih na to i obvezuju, pravovremeno obavijestiti stručne službe i društvene subjekte koji su pozvani brinuti o ovoj skupini učenika, te u suradnji s njima planirati pojačane odgojne utjecaje na ove učenike. S time u vezi, na umu je potrebno imati poznatu činjenicu prema kojoj su ulaganja u osnaživanje stručnog osoblja i ulaganja u preventivne školske programe neusporedivo humanija i materijalno isplativija, no što su to ulaganja u zdravstvene programe usmjerene liječenju bolesti ovisnosti. Važno je naglasiti i potrebu unapređivanja suradnje između društvenih subjekata koji su pozvani da utječu na kvalitetu odrastanja mladih, jer svaki ozbiljan preventivni program podrazumijeva međuresornu suradnju i zajedničko djelovanje brojnih činitelja socijalizacije. Tim više, kad je znano da je konzumiranje alkoholnih pića sve izraženiji problem ukupnog društva, a mladima koji su pijenju osobito sklони, više imponiraju vrijednosni sustavi vršnjačkih (devijantnih) skupina, a manje vrijed-

nosti koje se njeguju i promoviraju u školama.

Ipak, iz vida se ne smije izgubiti činjenica da je škola upravo učenicima rizičnog ponašanja često jedina prilika da se izvuku iz kaotičnog statusa quo, da iskuse napredak i uspjeh, da promijene svoje viđenje budućnosti (Kostarova Unkovska,

2003:262). U tom pogledu smatramo opravdanim i smislenim podržati sve napore koji će ojačati ulogu škole u zajednici, kako bi reorganizirana škola aktivno sudjelovala u ublažavanju destruktivnih procesa u zajednici i kako bi zadovoljavajuće odgovorila izazovima koje pred nju postavlja suvremeno društvo sa svim rizicima koje nosi.

LITERATURA:

1. Ajduković, M. (2001), Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: Bašić, J. i Janković, J. (ur.): Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži, Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 47-63.
2. Bajer, M., Kljaić, S. (1990), Kasniji životni put delinkventne djece. Zagreb: Radna zajednica Republičke konferencije SSOH-a.
3. Bašić, J., Kranželić-Tavra, V. (2004), O ponašnjima učenika i njihovoj pojavnosti u školi. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.): Zbornik radova: Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja, Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 107-119.
4. Bezinović, P., Smojver-Ažić, S. (2000), Negativni odnos roditelja i agresivnost adolescenata: Uloga spola roditelja i spola djeteta. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 36 (1), 87-99.
5. Bezinović, P., Tkalčić, M. (2002), Škola i psihosomatski simptomi kod srednjoškolaca. Napredak, 143 (3), 279-290.
6. Bezinović, P., Manestar, K., Ristić Dedić, Z. (2004), Obiteljska kohezivnost i zadovoljstvo životom djevojaka i mladića iz sela i iz grada. Sociologija sela, 42 (1/2), 157-173.
7. Brajša-Žganec, A., Rabotek-Šarić, Z. i Glavak, R. (2002), Spolne razlike u povezanosti između nekih obiteljskih čimbenika i zlouporabe sredstava ovisnosti u adolescenata, Društvena istraživanja, 11 (2-3), 311-335.
8. Bouillet, D. (2007), Mladi i psihoaktivne supstance: eksperimentiranje ili put u ovisnost. U: Ilišin V., Radin, F. (ur.): Mladi: problem ili resurs, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu., u tisku
9. Bouillet, D. (2006): Struktura i dinamika obiteljskih odnosa mladih Dubrovačko-neretvanske županije, Sociologija sela, 44(2-3): 325-355.
10. Bratanić, M. (2002), Paradoks odgoja. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
11. Bridget, F., Dawson, G., Dawson, D.A. (1997.), Age at Onset of Alcohol Use and its Association with DSM-IV Alcohol Abuse and Dependence: Results from the National Longitudinal Alcohol Epidemiological Survey. Journal of Substance Abuse, 9, 103-110.
12. Čale Mratović (2006), Živi zid protiv droge - Pilot projekt Koručula. Hrvatski časopis za javno zdravstvo, 2 (7), izvor: <http://www.hcjz.hr>.
13. De Bellis, M.D., Clark, D. B., Beers, S.R., Soloff, P.H., Boring, A.M., Hall, J., Kersh, A., Keshavan, M.S. (2000), Hippocampal Volume in Adolescent-Onset Alcohol Use Disorders. American Journal of Psychiatry, 157, 737 - 744.
14. Gruber, E., Machamer, A.M. (2000), Risk of school failure as an early indicator of other health risk behaviour in American high school students. Health, risk & society, 2 (1), 59-68.
15. Hawkins, J.D., Catalano, R.F., Miller, J.Y. (1992), Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention. Psychology Bulletin, 112, 64-105.
16. Haney, A.S. (2001), The Importance of Fulfilling Unmet Needs of Rural and Urban Adolescents With Substance Abuse. Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing 1 (1), izvor: <http://www.highbeam.com>.
17. Ilišin, V. (2005), Mladi Hrvatske i europska integracija. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
18. Kampfe, C.M. (1994), The relationship between family variables and adolescent substance abuse: a literature review. Adolescence, 22 (6), izvor: <http://www.highbeam.com>
19. Kostarova Unkovska, L. (2003), Škola kao stabilizator zajednice u krizi. U: Ajduković, D. (ur.): Socijalna rekonstrukcija zajednice, Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 257-308.

20. Kuzman, M., Katalinić, D. (2004), Čimbenici rizika i ovisničko ponašanje u mladima. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.
21. Lacković, J. (2005), Zašto su droge zlo: objektivne medicinske informacije u prevenciji ovisnosti. U: Stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem "Borba protiv ovisnosti - borba za zdravu obitelj" (Pula, 19.-22. rujna 2004.). zbornik radova. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske - Ured za suzbijanje zlorabe opojnih droga, str. 76-92.
22. Ljubotina, D., Galić, J. (2002), Obiteljski odnosi i konzumacija droga na populaciji adolescenata grada Zagreba. Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada, 9 (2), 207-232.
23. Naimah, Z. (2001), Risk Factors for Adolescent Substance Abuse. *Journal of Learning Disabilities*, 7 (1), izvor: <http://www.highbeam.com>.
24. Maddox, S.J., Prinz, R.J. (2003), School Bonding in Children and Adolescents: Conceptualization, Assessment, and Associated Variables. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6 (1), 31-49.
25. Maggs, J.L. (2002), A developmental perspective on alcohol use and heavy drinking during adolescence and the transition to young adulthood. *Journal of Studies on Alcohol*, 3 (1), izvor: <http://www.highbeam.com>.
26. Perasović, B. (2001), Urbana plemena - Sociologija subkultura u Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
27. Sakoman, S., Kuzman, M., Raboteg-Šarić, Z. (1999), Čimbenici rizika i obilježja navika pijenja alkoholnih pića među srednjoškolicima, *Društvena istraživanja*, 8 (2-3), 373-398.
28. Sakoman, S., Raboteg-Šarić, Z., Kuzman, M. (2002a), Raširenost zlorabe sredstava ovisnosti među hrvatskim srednjoškolicima. *Društvena istraživanja*, 11 (2-3), 311-335.
29. Sakoman, S., Brajša-Žganec, A., Glavak, R. (2002b), Indikatori ranog prepoznavanja visokorizične populacije hrvatske mladeži u odnosu na zlorabu sredstava ovisnosti. *Društvena istraživanja*, 11 (2-3), 291-311.
30. Smith, B. (2000), Marginalized youth, delinquency and education: The need for critical-interpretive research. *The Urban Review*, 32 (3), 293-313.
31. Spajić-Vrkaš, V., Ilišin, V. (2005), Youth in Croatia. Zagreb: Research and Training Centre for Human Rights and Democratic Citizenship Faculty of Humanities and Social Sciences University of Zagreb.
32. Tager, I. B. (1992), Smoking: epidemiology, cessation and prevention (Task Force on research and Education for the Prevention and Control of Respiratory Diseases). *Chest*, 9 (1), izvor: <http://www.highbeam.com>.
33. Towberman, D.B. (1993), Psychosocial Correlates of Adolescent Drug Involvement. *Adolescence*, 12 (22), izvor: <http://www.highbeam.com>.
34. Tremblay, R.E. (1999), Problem drug and alcohol use in a community sample of adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 7 (1), izvor: <http://www.highbeam.com>.
35. Vizek-Vidović, V. (2005), Cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika: višestruke perspektive. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
36. Windle, M. (2003), Alcohol Use Among Adolescents and Young Adults. *Alcohol Research & Health*, 27 (1), 79-85.

ALCOHOL ABUSE AND SCHOOL EXPERIENCE

This paper is part of scientific project named “Monitoring the abuse of addiction substances in the population of secondary school students in Dubrovačko-neretvanska county”. Since 2001 Dubrovačko-neretvanska County Institute for Public Health has implemented (conducted) and financed the above mentioned project. The research sample consists of representative sample of all secondary schools’ students in Dubrovačko-neretvanska county who anonymously filled in the questionnaire “How are you?” (autor: Petar Bezinović) in spring 2006 (N = 1485). The research focus was to analyze the connection of alcohol abuse and the experience of school environment as well as school obligations. The research aim was to analyze the connection between alcohol abuse and school environment. (mozda suvisna recenica) This would help us detect possible predictor values of the young functioning in school, in order to estimate the risk of their growth and development. The findings suggest that the school environment and school obligations are statistically significantly related to alcohol abuse. The more serious forms of alcohol abuse are connected with less favorable experience of the school environment and with lower engagement in fulfilling the school obligations. In short, on the bases of the youth’s functioning in school, it is possible to foresee growing up risk factors and prevent the possible alcohol abuse. That, however, implies thorough changes in Croatian education system.

Key words: alcohol, school environment, school obligations, youth